

Gamle Tider - gamle Originaler

Fortalt af TROMINE BACH

NAAR JEG NU GERNE VIL forsøge at tegne nogle Smaarids af enkelte gamle Skikkelser, som jeg mindes fra min Barndom og tidligste Ungdom, er det med en stille Bøn til Gud om, at jeg maa faa Lykke til at gøre det med Nænsomhed og Kærlighed.

Det skal ikke være for at forklejne eller latterliggøre dem, for disse gamle Mennesker var dog med alle deres Ejendommeligheder og Naivitet nogle kære, gamle Venner, som tit dukker op i min Tankeverden.

Mon ikke vi forjagede, fortravlede og forvænte Nutidsmennesker har godt af at tænke os en 50-60 Aar tilbage i Tiden? Dengang var der ikke saa meget af det, som vi nutildags forstaar ved social Forsorg. Da var det almindeligt, at de fattige Koner maatte ud til Bøndergaardene med deres Poser og Krukker og være glade ved, hvad der kunde falde af fra gavmilde eller mindre gavmilde Mennesker. Det maa sikkert have været en tung og træls Gang saaledes at skulle ud og tigge om Brød og andet til sig og sine. For nogen Tid siden sagde en Kone til mig: Ja, min Mor har saamænd baaret mange Stykker Brød hjem til os paa sin Ryg!

Om Efteraaret, naar Faarene var blevet klippede, kom de fattige Koner, som oftest to i Følge, og bad om lidt Uld. Deres Anmodning formuleredes som oftest saaledes: Vi maa vel ikke bede om en bette Lok Tov? (Faareuld). Jeg blev tit som Barn sendt paa Loftet for at hente til dem; min Mor havde ikke noget imod, at de fik en god Haandfuld - vi havde jo nok at tage af. Sommetider fik de ogsaa lidt Sulevarer, et Par Æg, eller hvad andet de havde Brug for, - et Par Tællelys kunde ogsaa bruges. I disse Tider var der jo ikke elektrisk Belysning. Og det var vel kun paa Gaardene, der blev støbt Lys. De første Forberedelser dertil blev altid foretaget om Aftenen før. Den Aften var nærmest en hel Festaften, - jeg tror nok, der vankede Kaffe og Hvedebrød saadan en Aften; det var nu ellers ikke noget, vi plejede at faa. Men den Aften skulde vi alle være med til at knytte Væger, baade Karle og Piger; saa kappedes vi om, hvem der kunde fra flest paa sin Pind. Vi havde et stort Bundt af disse lange Pinde; hver af os fik en af dem bundet fast paa en Stoleryg. Lysgarnet vandt min Mor først op om et Bræt, som havde den passende Længde, saa blev Garnet skaaret op og knyttet om Lyspindene. Vægerne blev saa fordelt, 6-7 Stykker paa hver Pind, saa de lige kunde passe til at gaa ned i Baljen med Talgen. En lang Stige blev lagt paa Køkkengulvet, og i hvert Rum mellem Trinene blev Lysene anbragt for hver Gang, de skulde dypes. Der blev lavet smalle Lys til daglig og nogle tykke til mere festlige Stunder, sommetider ogsaa et trearmet Helligtrekongerlys. Ja, det var jo ikke slet saa nemt som at gaa hen og trykke paa en Knap, som de fleste har det, og saa bliver der Lys. Endnu er det ikke blevet saa nemt her i Huset; men det kan ogsaa lade sig gøre endnu at klare sig foruden. - Engang besøgte min Mand og jeg et Par gamle Mennesker, Gregers Ejlensen fra Søborg i Bjerre og hans Kone, de nøjedes med at have en Lysestage af Jern - den var med Hank, saa den kunde hænge op, naar det behøvedes. Paa Foden laa et Bundt Væge, som kun var

dybbet et Par Gange og saa rullet sammen som et Garnnøggle, saa kunde der trækkes op af den, efterhaanden som det brændte ud. Det var et kært gammelt Ægtepar, de var glade og tilfredse med deres Kaar og deres Lod i Livet. De følte sikkert op i deres høje Alderdom, at "det er saa yndigt at følges ad", for de kom altid med hinanden i Haanden, naar de en enkelt Gang var paa Besøg hos os. En Slægtning af dem har fortalt, at gamle Gregers aldrig havde bekostet anden Medicin til sin Kone end en Skefuld Peber, der blev skyllet ned med Brændevin. Trods smaa og vel ofte trange Kaar lykkedes det dem at opføde en stor Børneflokk til dygtige Mennesker. De havde kun een Datter, Mette, gift med Kristen Andersen, Tved; deres Datter, Anine, er nu Missionær i Afrika og gift med Missionær Johan Nielsen. Af Sønnerne var de to mest kendte Togfører N. K. Gregersen, Thisted, som døde for nogle Aar siden, og saa den kendte gamle Smed i Tved, som døde i 1953. Han og hans Hustru Ane naaede, foruden at faa passet deres Smedie, ogsaa at faa omdannet et Stykke mager Hedejord til kultiveret og frugtbar Agerjord. Den gamle Smed Gregersen var en flittig Kirkegænger og en Hædersmand, - det var alle, som kendte ham, vist enige om. Nu hviler han paa Tved Kirkegaard efter en lang og travl Arbejdsdag. "Du Husmand, som ørked' den stridige Jord - - "mer Ridder du var med din barkede Haand end mangel, som pyntes med Stjerner og Baand og tripper paa bonede Gulve".

Gamle Originaler.

Der var vist flere mærkelige Mennesker til i gamle Dage endnu om Stunder. Her skal fortælles lidt om nogle af dem.

Æ Minneskes Hus.

Et Stykke Sydøst for Tved Kirk laa der i Slutningen af forrige Aarhundrede et lille, ejendommeligt Hus, kaldet "æ Minneskes Hus". Manden, der ejede Huset, hed Peder Kristian Poulsen, men blev altid i daglig Tale kaldt P. Kr. Minnesk' eller blot "æ Minnesk'". Det er jo egentlig helt mærkværdigt, at nogen har fundet paa at give ham det Navn som Tilnavn eller vel nærmest som Øgenavn, for det er jo sandt, som det er sagt - er det ikke Bjørnson, der engang har skrevet: Det største, Gud os kan give, er ikke at kaldes berømt og stor, men Menneske ret at blive. Men det har jo nok været, fordi Folk har syntes, han var et noget aparte Menneske. Huset var et lille Jordhus, opført

mest af Jord, Tørv, Ler og velsagtens gamle Murstensbrokker. Kun paa Forsiden var der et lille Stykke med rigtige Mursten og et Par smaa Vinduer mod Syd. Indvendig var der ogsaa meget primitivt, kun een lille Stue med stampet Lergulv; et lillebitte Køkken med aabent Ildsted stødte lige op mod den lille Stue, hvis Bohave bestod af en Seng, et gammelt Bord og velsagtens et Par Stole og en gammel Kakkellovn. Men Else Marie (æ Minneskes Kuen) holdt det pænt efter Forholdene. Gulvet i Stuen var pænt fejlet og strøet med rent, hvidt Sand, saadan som det brugtes de fleste Steder paa Landet i de Tider - kun med den Forskel, at andre Steder var der hvidskurede Gulve i Stuerne. Da var der mere Brug for Skurevisken end Ferniskluden. Else Marie var vist ikke uden Sans for Hygge; der var sommetider Blomster (blaa Perler) i et Glas paa Bordet. Ude i den lille Stump Have foran Huset fandtes der mange Slags gammeldags Urter og Planter, Ambra, Aniskaal o. l. Og et Rosentræ med dejlige, hvide Roser, hvoraf jeg engang fik en stor Buket med hjem. Som Barn var jeg sommetider sendt et Ærinde derhen for min Far, der var Sognefoged. Jeg var saa glad ved den gamle Kone; hun holdt sikkert meget af Børn - selv havde de ingen; altid skulde vi have lidt, for det meste et Stykke hvidt Sukker, - dengang var der længere mellem Smaakagerne end nu. Det hændte engang, at hun bød mig en Snaps, som jeg dog beskedent sagde nej Tak til; jeg var vist kun 10 Aar dengang. Min Far har fortalt, at Else Marie i sine unge Dage var Husholderske hos en gammel Degn i Tved, der hed Smidt. Han skulde vist sommetider narres lidt. Naar Else Marie en enkelt Gang havde Besøg af et Par Veninder, og den gamle Degn saa kunde høre, de talte sammen ude i Køkkenet, raabte han ud til hende: "Hvem er 'ed nu, hun snakker med?", saa svarede hun ind til ham: "Aa, hold nu hans Mund, Smidt, fo' de' æ mæ mi' Høns". P. C. Poulsen havde sit eget lille Soveværelse ind fra den lille Opholdsstue, men det var saa lavt og lille, at der blot lige var Plads til en Seng og et lille Chatol, hvorover der hængte en Del af hans mange Snurrepiberier og Rariteter, Piber o. desl., som han selv havde sat sammen af Kohorn, gamle Pibedele o. l. Han hentede Folks selvdøde Kreaturer. Huderne af dem klippede han i smalle Strimler, som han syede sammen og brugte til Tøjr til sine Faar. Smaa Stykker af Faareskind brugte han til Handsker, d. v. s. han brugte kun Handsker oven paa Haanden, smaa Stumper Skind med det laadne vendt indad mod Haanden og bundet med meget smalle Strimler ned om Fingrene. Der var dem, der mente, at de spiste Kødet af de selvdøde Dyr; men det er jo ikke til at forstaa, om de virkelig kunde taale saadan en Kost!

Men det wa' jo sø'n i gammel Daw', da wa Folk en stærker' Slaw'. Ja, og mere nøjsomme. Der er vist ingen, der har hørt de to gamle Mennesker, her er fortalt lidt om, klage over deres Kaar, endskønt de saavist ikke var saa lyse, som de fleste af os ønsker sig dem. Om Vinteren kunde det baade regne og sne ind til dem. Det var nok engang, Else Marie var syg, at Sneen føg ind i Sengen til hende. Men hun stillede ikke store Fordringer; hun var glad som et Barn, naar hun fik lidt godt med hjem i sin Pose, saa kyssede hun Mor paa Haanden og sagde: No ska' hun ha' tusind Tak!

Gamle Jesper. Hvor jeg husker ham godt, gamle Jesper fra Saarup, i den tykke, hjemmegjorte, blaa

Vadmelstrøje og med sine Koste og Karbørster i en Snor over Skulderen. Han gik omkring i flere Sogne og solgte sine hjemmelavede Staldkoste og Karbørster til en meget billig Pris, 6 for 25 Øre! Nu koster een ca. 1,25 Kr. Og saa var de endda saa store, saa man helst skulde bruge begge Hænder for at spænde om en af dem, og de var bundet sammen med Tækkesnore. Der er endnu en tilbage af dem; den hænger paa Loftet her ovenover, hvor dette skrives, til Minde om Jesper. Egentlig var de vel bedst egnede til at gøre Øltønder rene med. Folk bryggede jo selv alt det Øl, de drak Aaret rundt. Staldkostene var af lange, tykke Ris ombundet med Reb eller Tækkesnore, og en Stang nedi. Der kunde slaas et ordentligt Slag med saadan en Kadaver, naar man blev slaet i Gang fra den ene Ende af den lange Stald og til den anden. Vi slog skiftevis saa til den ene Side og saa til den anden. Men tænk, hvilket Arbejde for en gammel Mand, selv om man boede midt i Lyngens brune Land, først at hente Ris og Lyng, saa binde Kostene og derefter ud paa de lange Ture for at afhænde Varerne. Der fortælles, at han engang kom ind et Sted i Thisted, hvor han saa sig selv i et stort Spejl lige inden for Døren; saa sagde Jesper troskyldigt: Naa, her er nok jen mæ' Limer, saa ka' æ nok jar' go ijen. Gamle Jesper var ikke forfængelig, havde maaske aldrig før set sig selv i Legemsstørrelse, saa vidste han jo ikke, hvordan han tog sig ud. Han var et nøjsomt og tilfreds Menneske og taknemlig, om det lykkedes ham at gøre en lille Handel. Der vankede jo nok som Regel en Kop Kaffe og en god Mel'mad eller et Stykke Hvedebrød i Tilgift. Naar saa, Jesper til sidst fik Lov til at faa alt det Udkrads og de Cigarstumper, der var i Tobaksdaasen, saa drog han sin Vej med Glæde.

Marjane Ywl. Hun var egentlig saa køn, den gamle Kone, naar hun kom rendende med sin Kurv med Naalepuder, Huer og andet Krimskrams, som hun selv syede af smaa Klude, Skindstumper, Baand o. l., som hun fik foræret hist og her, hvor hun kom. Det var særligt de fine Fruer i Thisted, hun besøgte. Der var jo nogle, som ikke brød sig om at give hende Penge for det, hun havde at sælge, saa forærede hun væk af, hvad hun havde i sin Kurv; men paa den anden Maade fik hun nok ogsaa bedst fuld Valuta for sine Ting. Hun boede paa Ballerum, hendes Mand hed Hans Jul. Efter hans Død blev hun sat i Pleje et Sted i Tved. Det var ikke skønne Udsigter for gamle, svage Mennesker, og allermindst for dem med de svage Aandsevner, at skulle bortliciteres til fremmede Mennesker - hvem der vilde have dem for mindst mulig Honorar! Mariane var nu ikke saa dum, som mange antog hende for. Hun gik flittigt i Kirke og kunde huske at gengive næsten en hel Prædiken fra om Søndagen. Hun var noget rapmundet og kunde godt give Svar paa Tiltale. Der var en Mand, som have sagt noget mindre venligt til hende; Mariane svarede ham: "Forgjæves du til Kirke gaar for Herrens Ord at høre, hvis hjem *igen du glemsom gaar, vil ej derefter gøre!*" Maaske var der flere, det vilde være godt for at skrive sig dette bag Øre! ogsaa i Nutiden.

Stinne Hvist. Hun var et gammelt Fattiglem fra Hinding Hospital, et Sted, hvor enhelte gamle, hjemløse Mennesker havde deres Ophold. Hun var meget tunghør og vist nok heller ikke saa god til at se; hendes Øjne var saa røde og betændte. Hun havde altid et Stykke stift

Papir stukket ind i et Tørklæde, som skyggede langt ud for Øjnene for at beskytte dem mod Solen. Stinne havde nok en lille Svaghed for Skraa og Snustobak; hun havde altid en lille Æske med sig med noget til det Brug. Som Barn syntes jeg, det var saa sjovt at se, naar hun tog den frem - det skete helst, naar de voksne var gaaet ud af Stuen; saa bankede hun med Fingrene paa Laaget, før hun aabnede den, tog saa Laaget af og satte Æsken mellem de to bageste Fingre paa venstre Haand, mens hun tog sig en Pris. Hun blev tit daarlig, naar hun var ude paa sine Ture, og bad om Kamferdraaber - "15 Drober a' Mues Flaesk", det var Brændevin, hun mente. Der var dem, der mente, det var derfor, hun saa tit blev daarlig. Stakkels, gamle Kone, hun syntes maaske, det var mede, omend kun for en liden Stund. Hun kendte vel ikke til andre Stimulanser, endsige til et Glas god Vin. Hun kom paa sine gamle Dage i Pleje hos gode, troende Mennesker i Hinding; maaske hjalp de hende baade timeligt og aandeligt.

Jens Vad. "Der boede en underlig, graasprængt én", men det var ikke paa den "yderste, nøgne Ø" - *det var i et lille, gammelt Hus Vest for Landevejen*, Syd for Vejen til Tved Kirke. Jens Vad havde i sine unge Dage været lidt ude at se sig om i Verden, blandt andre Steder ogsaa i Sønderjylland, hvor han fandt sin Ægteviv. Han havde Kone og tre Børn, men var ellers mest kendt for sine mange mere eller mindre sandfærdige Historier, som han yndede at fortælle. Som nu den om Pigen, der havde faaet Plads paa "Kokkedal", men ikke vidste, hvor "Kokkedal" var. Hun var nu saa fin paa det, at hun ikke vilde sige Kokkedal, men "Hanedal". Paa Rejsen dertil spurgte hun hele Tiden efter "Hanedal", men da ingen vidste, hvor det var, naaede hun aldrig sit Bestemmelsessted. Han yndede ogsaa at fortælle om en Plads, han havde haft paa "Langeslund", et helt Gods, endda af de største, for der var saa mange Karle og saa mange Spand Heste, at Forkarlen, der skulde hjælpe alle de andre at faa spændt for og fra, aldrig selv naaede at komme i Marken, for naar han fik de sidste sendt af Sted, kom de første hjem. Jens Vad havde Plads som Brødsværter, og selv om han begyndte tidligt om Morgenen, maatte han dog have en Mand til at hjælpe sig, naar Klokken blev 11, ellers kunde han ikke klare den. - Paa sine gamle Dage gik Jens Vad paa Dagleje omkring paa Gaardene. Saa havde han næsten altid et Stykke Reb eller Sime bundet om Livet, for om han kunde være saa heldig at faa et Knippe Halm, en Brøje, med sig hjem. Det var vel nærmest til at strø under Grisen med eller til at lægge i Sengene. Dengang brugtes endnu de fleste Steder paa Landet Halm i Sengene og ikke som nu Fjedermadras eller Springmadras. Det hændte vel ogsaa, at en fattig Arbejdsmand fik et Rug- eller Sigtebrød med hjem efter Dagens Arbejde, og det var en gammel Skik, at Høstfolkene fik en "Høstkage" med hjem, naar Høsttiden var endt. Men før vi tager Afsked med Jens Vad, skal blot lige nævnes hans Afskedshilsen. Han var en lille, rask og adræt Mand, og det skete altid med megen Anstand, naar han hilste af og bød "Farvel og Tak for al bevist Godhed!"

Lars Hjertbjerg. En af de gamle Skikkelser, jeg mindes fra min Barndom, var Lars Hjertbjerg. Han var en gammel Havarist, skaldet som et pillet Æg, og han havde knapt det nødvendige Tøj paa Kroppen. Altid kom han

rendende barbenet, i hvert Fald om Sommeren, og med de halvlange Bukseben for det meste i Laser om de gamle Ben. Pastor Mehr fra Rær skriver lidt om ham i sin Bog: Livet paa Hanstholm. Han fortæller, at Lars Hjertbjerg var Enkemand og døde i 1897. Han har jo nok ikke haft Børn eller andre paarørende, der kunde tage sig af ham, siden han maatte have Ophold i Fattighuset i Rær. Dengang var der jo ikke i flere Miles Omkreds noget Alderdomshjem, hvor fattige og enligstillede gamle kunde faa Husly og Pleje. Han kom tit ind i mit Hjem og fik sig et lille Hvil, en god Mellemmad og et Krus Øl, vel ogsaa sommetider en Dram. Han havde vistnok trængt mere til et Maaltid varm Mad end til Øl og Snaps; han rystede saa forfærdeligt paa Hænderne, saa han næsten ikke kunde løfte Kruset fra Bordet, naar han skulde drikke, men maatte holde Hovedet ned mod Kruset. - Engang han var inde hos os, sagde han noget, der tydede paa, at han trods alt var et dybtstående Menneske, og det bed sig fast i min Hukommelse, skønt jeg kun var Barn dengang. Det var efter, at den store Vækkelse i Halvfemserne var gaaet hen over Holmen. Han citerede Jesu Ord: Dersom du havde Tro som et Sennepskorn, kunde du sige til dette Bjerg: "Ryk dig op og kast dig i Havet" - og det skulde ske. Maaske tænkte han dermed paa sin Drikkelast. Den stakkels gamle blev fundet en Morgen hængende over et Pigtraadshegn, død.

Hvem ved - maaske har gamle Lars Hjertbjerg i den sidste kvalfulde Nat haft sin Damaskustime og er blevet bjerget hjem af Den gode Hyrde til Landet bag Hav, dér hvor Jordens Strid og Storme er til evig Tid forbi.

Landsby -Idyl i gamle Dage (DA MANDEN BAR BUKSERNE)

Mi' Faaer haa' fatal' om en Mand fra Thy,
hans Kuen töt, hon kam saa sjællen i æ By.
Det ku' hænd,' der var bodde Oer aa Daae,
imell' hon soe Thisti By, som hon saae.

Hon sled mæ de' davle, hon kaared' aa spand'
te Klæjer te bodde sæ siel aa æ Mand.
Hon skul' law' Føe, aa hon skul' gjør ræn,
fu hon wil' iliwalle helst haaéd pæn.

Hon skul' baade malk aa law Smør aa Wust
aa si etter, huden det gik te i æ Hus.
Der wa osse let i æ Kaalgor aa law',
siel om de et' haad saa stur en Hav'.

Der bløw aller Staaen te aa løs heller skryw,
heller nøj a' de', der ku' Sjælen fornyw'.
De' wa' Slid aa Arbed aa Slid ijen -
immer saa lød det: paa'en ijen!

Men en skjøn Daae spænd' æ Mand fuer æ
Holstenerwuen,
aa saa gik han hen aa saa' te hans Kuen:
No, mi Muer, no ka do go ind aa træk i di Klæjer,
aa saa ka do sæt' dæ ud te mæ aajer æ Læjer.

Saa gik hon da ind aa trak i hinner Stads,
de' ka wær', han töt, de' wa næjsten en Spas,
fu' hon wa jo et' saa møj fowæn'
mæ de' aa kom' te Thisted eller aje Ste's hen.

Saa kyer de aa'ste te' æ By i Galop,
de' ka wær' hun wil' helst, de' skuld' snaar hold' op,
fu dæe wa jo møj, hon haad tent aa faa kjovt
baade te sæ siel aa æ Mand saa stovt.

Den Gaang de saa kom te Thisti ind,
kyer han rondt en bette Tur i æ By mæ hin'.
No sku hon haaed aa si, baade Pynt aa Stads,
aa dæ wa jo møj paa saalen en Plads.

Men saa wænd' han æ Wuken aa kyer hjem ijen,
aa de haj et' wæt nue Ste'r ind' –
Saa saae han te hinne: No, mi Muer,
no ka do saamæn sæj', do haa wæt i Thisti en Tur.

Thomine Bach.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1955, side 326-337)